

NOVA ISTRAŽIVANJA I DOPUNE O GRADITELJIMA
MRAMORNIH OLTARA U ZADRU: ANTONIO PESCHIERA,
BALDASSARE GARZOTTI, PIETRO COSTE
I GIROLAMO GIRARDI

Bojan GOJA
Ministarstvo kulture
Uprava za zaštitu kulturne baštine
Konzervatorski odjel u Zadru
Zadar, Hrvatska

UDK: 726:94(497.5 Zadar)
DOI: <https://doi.org/10.21857/y26kec3ro9>
Izvorni znanstveni rad
Prihvaćeno: 21. 2. 2018.

Autor na temelju novih arhivskih istraživanja u prva dva poglavlja rada donosi do sada nepoznate podatke o graditeljima mramornih oltara iz kruga Baldassarea Longhene u Zadru. Na temelju zapisa iz samostanskog arhiva utvrđuje se da je venecijanski oltarist Antonio Peschiera 1663. godine podigao oltar u crkvi sv. Frane u Zadru. U drugom dijelu rada analizira se ugovor o gradnji oltara sv. Benedikta u crkvi sv. Krševana iz 1700. godine koji se čuva u Državnom arhivu u Veneciji. Dokument potvrđuje ranije zaključke i donosi nova saznanja o ovom oltaru i njegovu graditelju Baldassareu Garzottiju. Iako se ovi oltari nisu sačuvali, analizirani arhivski dokumenti vrijedna su dopuna poznavanju djelatnosti venecijanskih oltarista u Dalmaciji. U trećem dijelu rada analiziraju se novopronađeni arhivski podatci koji potvrđuju ranije atribucije triju bočnih oltara podignutih 1732. – 1743. godine u crkvi sv. Frane u Zadru Pietru Costi. Također se utvrđuje da je bočni oltar sv. Petra Alkantranskog u istoj crkvi 1732. godine projektirao venecijanski oltarist Girolamo Girardi. Girardi je dijelove oltara izradio u Veneciji, a u crkvi sv. Frane sastavio ih je u cjelinu Pietro Coste.

Ključne riječi: Zadar, oltari, Antonio Peschiera, Baldassare Garzotti, Pietro Coste, Girolamo Girardi.

UVOD

Jedno od najvažnijih poglavlja umjetnosti u vrijeme baroka na prostoru Dalmacije vezano je za opremanje crkvenih interijera mramornim oltarima. Tipologiju mramornih oltara tijekom 17. i 18. stoljeća u Veneciji ustanovili su svojim djelovanjem vodeći arhitekti onoga vremena: Baldassare Longhena (1597./1598. – 1682.), Giuseppe Sardi (1624. – 1699.) i Giorgio Massari (1687. – 1766.). Prema njihovim se nacrtima podižu brojni važni oltari u Veneciji i drugim značajnim gradovima Republike. Budući da je projektiranje oltara, osobito kada je bila riječ o važnim narudžbama, uglavnom bio arhitektonski zadatak, usklađen s ukupnom arhitektonskom zamisli pojedinog crkvenog prostora, njime su se bavili i drugi manje ili više važni protagonisti venecijanske arhitekture 17. i 18.



stoljeća. Podizanje mramornih oltara bio je dugotrajan proces koji je počevši od sredine 17. stoljeća u najvećem dijelu bio usmjeren na pojedinačne, ali važne i promišljene projekte, dok je kroz naredno stoljeće, uključivši i početak 19. stoljeća, obuhvatio gotovo sve gradske i seoske, župne i samostanske crkve i kapele u Dalmaciji. Kada su, posebno je to izraženo u značajnijim urbanim centrima, oltari opremljeni i kipovima istaknutih predstavnika venecijanske skulpture, oni se ubrajaju u vrhunce barokne umjetnosti u našem priobalju te i u širim razmjerima postaju prvorazredni umjetnički spomenici na područjima pod prevladavajućim utjecajem venecijanske umjetnosti.¹

Zbog velike potrebe za mramornim oltarima na terenu nalazimo na dobro promišljena djela istaknutih arhitekata i kipara naručena od strane ambicioznih naručitelja, ali i neusporedivo brojnije radove manjih majstora među kojima se pojedine radionice izdvajaju zbog svojih izraženih organizacijski sposobnosti, obrtničkih kvaliteta i postignutih umjetničkih dosega. Te radionice na značajnijim projektima ponekad surađuju s velikim imenima oltaristike i kiparstva ili u samostalnom radu za manje probirljive naručitelje primjenjuju i ponavljaju svoja jednostavnija i skromnija rješenja često izvedena iz obrazaca navedenih uzora ili nastala pod njihovim neposrednim utjecajem.

ANTONIO PESCHIERA

Uz brojne druge od ranije poznate kipare i klesare koji su imali udjela u brojnim arhitektonskim i oltarističkim projektima Baldassarea Longhene, nedavno je u literaturi utvrđeno da je jedan od njegovih suradnika na različitim poslovima u Veneciji bio i klesar i graditelj oltara Antonio Peschiera. Njihova je suradnja otkrivena zahvaljujući dokumentu u kojem se Longhena javlja kao procjenitelj radova koje je Peschiera 1679. godine izvršio na podizanju oltara sv. Duha u sakristiji venecijanske crkve San Giovanni Crisostomo. Na temelju arhivskog zapisa, povijesno-umjetničke analize i usporedbe s ostalim Longheninim autorski potvrđenim oltarima zaključeno je da je Baldassare Longhena izradio nacrt oltara, a da je Antonio Peschiera bio izvođač radova na oltaru sv. Duha koji su vođeni pod neposrednim nadzorom velikog arhitekta.²

¹ Pregledno o mramornim oltarima i skulpturi u Dalmaciji vidjeti: Radoslav TOMIĆ, *Mramorni oltari i skulptura u Dalmaciji*, Matica hrvatska, Zagreb, 1995.; Radoslav TOMIĆ, *Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije. Kiparstvo II. Od XVI. do XX. stoljeća*, Zadar, 2008.

² Helena SERAŽIN, Pozabljeni oltar Baldassareja Longhene v beneški cerkvi San Giovanni Crisostomo, *Historia artis magistra: amicorum discipulorumque munuscula Johanni Höfler septuagenario dicata*, Zbornik radova, ur. Renata Klemenčič, Ljubljana, 2012., 315 – 324.



Antonio Peschiera višekratno je kao majstor kamenoklesar koji je uzimao u nauk mlade šegrte između 1643. i 1681. godine zabilježen u knjigama ugovora o naukovanju kod kipara, kamenoklesara i rezbara vođenih unutar *Giustizie Vecchie*, magistrature koja je nadzirala djelovanje venecijanskih cehova.³ U suradnji s Antonijom Salvadorom, podigao je 1670. godine i oltar sv. Frane Ksaverskog u crkvi Santa Maria Maggiore u Trstu.⁴ Tršćanski oltar oslanja se na Longhenina oltaristička iskustva. Oltar ima prizmatični stipes s predoltarnikom ukrašenim geometrijskim motivima koji se ponavljaju i na okomitim prizmatičnim podnožjima za stupove. Nadgradnja oltara sastoji se od dva para izmaknutih stupova od prošaranog mramora s kompozitnim kapitelima nad kojima je trabeacija (gređe) istaknutih obrata prekinuta lučno zasvođenim okvirom za sliku. Stupovi imaju pripadne pilastre s polukapitelima, a okvir za sliku u donjem je dijelu oblikovan poput pilastara s kapitelnim zonama. Na konzoli u središtu zabata je glavica anđela. Atika se sastoji od dva dijela: polukružnog zabata te gornjeg arhitektonski koncipiranog nastavka izrađenog u obliku položenog pravokutnika sastavljenog od pilastara, kaneliranih voluta, vijenca, piramida (*guglie*) i zaključnog zabata unutar kojega su uklopljeni naručiteljski grbovi i Kristov monogram „IHS“.

Antonio Peschiera bio je angažiran i oko podizanja oltara u kapeli bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije⁵ u crkvi sv. Frane u Zadru o čemu je sačuvana dokumentacija u samostanskom arhivu. Oltar Bezgrješnog začeca spominje se u 16. i 17. stoljeću unutar kapele Detrico. Na njemu je bio drveni kip Bogorodice

³ Helena SERAŽIN, Matej KLEMENČIČ, I contratti di garzonato degli scultori, lapicidi e intagliatori veneziani (III), *Acta historiae artis Slovenica*, 9, 2004., 187, 188, 189, 193; Helena SERAŽIN, Matej KLEMENČIČ, I contratti di garzonato degli scultori, lapicidi e intagliatori veneziani (IV), *Acta historiae artis Slovenica*, 10, 2005., 205, 207. Tu nalazimo ime majstora zapisano kao: Antonio Peschiera, Antonio pok. Giacomina Peschiera i Antonio pok. Gerolama Peschiera, što može izazvati i određene nedoumice i upućivati na istovremeno djelovanje dvojice majstora istoga imena koji su možda bili i u srodstvu.

⁴ <http://www.santuariosantamariamaggiore.it/>; http://www.beweb.chiesacattolica.it/benistorici/bene/3055881/Salvador+Antonio%2C+Peschiera+Antonio+%281670%29%2C+Altare+di+San+Francesco+Saverio#locale=it&ambito=CEIOA&action=CERCAOA&ordine=rilevanza&domini=1®ione_ecc=Triveneto&frase=Antonio+Peschiera, posjećeno 19. 10. 2017.

⁵ Oltar (kapela) Bezgrješnog začeca spominje se u 16. i 17. stoljeću unutar kapele Detrico. Na njemu je nekada bio izložen drveni kip Bogorodice Bezgrješne koji je 1627. godine zamijenjen srebrnim reljefom. Kapela Detrico kasnije je nazvana i kapelom sv. Križa po raspelu koje je postavljeno na oltar sv. Ivana Krstitelja smješten u sredini kapele nakon što je oltar sv. Križa 1747. godine uklonjen iz crkve. Usp. Lorenzo BENEVENIA, La chiesa di San Francesco a Zara, *Rivista Dalmatica*, Anno 5, Vol. I, Zara, 1909., 124 – 135; Justin VELNIĆ, Samostan sv. Frane u Zadru – Povijesni prikaz njegova života i djelatnosti, u: *Samostan sv. Frane u Zadru – Zbornik*, ur. Justin V. Velnić, Zadar, 1980., 50, 52 – 53.



Bezgrješne koji je 1627. godine zamijenjen srebrnim reljefom. Prema arhivskom zapisu (Prilog 1.) oltar je financiran novcem koji je pribavio i dostavio otac Egidije s Hvara. Naručen je kod Antonija Peschiere u Veneciji 20. svibnja 1663. godine za cijenu od 270 dukata. Istom prigodom je dvadeset dukata plaćen popravak srebrnog reljefa Bogorodice Bezgrješne izvršen od neznanog zlatara u radionici „Orso“. Navedeni su i troškovi i za ukrcaj dijelova oltara na brod, kao i za izradu drvenih sanduka za dopremu kako se elementi pri prijevozu ne bi oštetili. Spominje se i izrada željezne rešetke i mreže. Oltar je trebao biti podignut u kapeli Bezgrješnog začeca koja je, iz razloga što je imala nizak svod, istom prigodom trebala biti pregrađena i usklađena s dimenzijama novog oltara.⁶

Budući da je oltar naručen za kapelu Bezgrješnog začeca te da se u istom popisu različitih radova s prikazanim troškovima istovremeno spominje gradnja oltara, obnova srebrnog lika Bogorodice Bezgrješne te željezna rešetka i mreža, može li se pretpostavljati da je novi oltar rađen namjenski upravo za izlaganje srebrnog reljefa? Zamijenivši drveni kip Bogorodice, srebrni je reljef postavljen na oltaru u novom aranžmanu mogao biti zaštićen željeznim okovom, ali ipak dovoljno vidljiv vjernicima i dostupan štovanju. Srebrni reljef Bezgrješnog začeca se na temelju utisnutih venecijanskih kontrolnih i majstorskih puncu datira u drugu polovinu 16. stoljeća.⁷ Znači da je u vrijeme gradnje Peschierina oltara tada već stotinjak godina star srebrni reljef Bogorodice bio već toliko dotrajavao da je morao biti popravljen. Popravak srebrnog reljefa stoga je izvršen u Veneciji, kod tada najvršnjih zlatara u venecijanskoj radionici „Orso“.⁸ Pritom,

⁶ Arhiv Samostana sv. Frane u Zadru. Knjiga računa. *Numero: Anno 1652. – 1669.*

⁷ Nikola JAKŠIĆ, Radoslav TOMIĆ, *Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije – Zlatarstvo*, Zadar, 2004., kat. jed. 152, 244 – 247.

⁸ Venecijanska zlatarska radionica „Orso“ u kojoj je obnovljen srebrni reljef Bogorodice bezgrješnog začeca prepoznaje se po žigu koji prikazuje medvjeda u ovalnom ili pravokutnom okviru obrubljenom točkicama, a u Veneciji je djelovala kroz 16. i 17. stoljeće. Riječ je o jednoj od najvažnijih venecijanskih zlatarskih radionica čija se mnogobrojna djela nalaze diljem prostora pod vlašću Venecije i u kojoj su djelovali brojni zlatari primjerice Zuan Piero Piazzalonga (1564. – prije 1626.), Andrea Mori (1641. – 1661.) i Antonio Suavé (1650. – 1670.). Među njima kao prvi majstor (*capo maestro*) radio je i Costantin Piazzalonga koji se u radionici spominje između 1592. i 1657. godine. On je u suradnji sa zadarskim zlatarom Benedettom Libanijem 1632. godine popravio srebrnu gotičku škrinju sv. Šime koja se čuva u istoimenoj crkvi u Zadru. Usp. Lorenzo FONDRÀ, *Istoria della insigne reliquia di San Simeone profeta che si venera in Zara*, Zara, 1855., 206 – 208; Piero PAZZI, *I punzoni dell'argenteria eoreficeria veneta ovvero breve compendio di bolli e marche dell'argenteria eoreficeria veneta e alcune notizie al loro riguardo ...*, Venezia e Dogado, Tomo I, Rovinj – Treviso, 1992., br. 519, br. 529, 159; Piero PAZZI, *Dizionario biografico degli orefici, argentieri, gioiellieri, diamantai, peltrai, orologiai, tornitori d'avorio e scultori in nobili materiali ... dal Medio Evo alla fine della Repubblica aristocratica di Venezia*, Venecija, 1998., 77, 127, 128, 210, 636; N. JAKŠIĆ, R. TOMIĆ, *Umjetnička baština*, 40.



stariji oltar posvećen Bezgrješnom začecu zbog dotrajalosti ili oblika nije više bio primjeren izlaganju srebrnog reljefa te je odlučeno da se izgradi novi. Tako bi unutar kapele Detrico bili spojeni obnovljeni srebrni reljef i novi oltar koji je izradio Antonio Peschiera u Veneciji. No, prema nekim autorima u kapeli Detrico sve do 1746. – 1748. godine postojao je drveni oltar Bezgrješnog začeca kada je zamijenjen mramornim koji je dao napraviti admiral Spiridon (Špiro) de Francesci.⁹ To bi značilo da je u međuvremenu Peschierin oltar zbog danas nama nepoznatih razloga možda nakon gradnje doskora propao, ili je ostao nedovršen, ili je iz nekog razloga srebrni reljef i nadalje zadržan na starom drvenom oltaru. Sigurno znamo da je tijekom četvrtog i petog desetljeća 18. stoljeća u crkvi podignut novi mramorni oltar za izlaganje srebrnog reljefa Bogorodice koji je tako preuzeo i titular Bezgrješnog začeca. U prethodnim istraživanjima ovaj je oltar pripisan graditelju oltara Pietru Costi (Feltre, 1686. – Zadar, 1. prosinca 1754.).¹⁰ Za oltar je tada izrađena i nova oltarna slika (*pala portante*) s prikazom proroka Mojsija, kralja Davida, kralja Salamona, sv. Jerolima, Dunsca Scota, sv. Ambroza i sv. Bonaventure te likovima anđela autora Giovannija Battiste Augustija Pitterija (oko 1691./1695. – nakon 1759.) u koju je umetnut stariji srebrni reljef Bezgrješnog začeca te je nastala nova umjetnička i ikonografska cjelina.¹¹ Dok Peschierinu oltaru danas nema traga, srebrni reljef Bogorodice bezgrješnog začeca može se još uvijek zajedno s Pitterijevom slikom vidjeti u nutrini kapele Detrico na krnjoj konstrukciji preostaloj od Costina oltara.¹² Bez obzira na hipotetična razmatranja o tijeku izgradnje i sudbini Peschierina oltara i smještaju srebrnog reljefa na njemu, već je i sam arhivski podatak da su zadarski franjevci kod naručivanja ovog oltara komunicirali s jednim od suradnika

⁹ Usp. J. VELNIĆ, Samostan sv. Frane u Zadru, 57. U fototeci Konzervatorskog odjela u Zadru čuva se fotografija unutrašnjosti kapele Detrico snimljena za vrijeme radova 1972. godine (Inv. br. 16981/br. neg. 5442a, snimljeno: studeni, 1972.). U središnjem dijelu kapele tada se nalazio i mramorni oltar za koji stariji autori smatraju da ga je dao napraviti admiral Spiridon (Špiro) de Francesci 1746. – 1748. godine. Usp. Lorenzo BENEVENIA, La chiesa di San Francesco a Zara, 124 – 135; J. VELNIĆ, Samostan sv. Frane u Zadru, bilješka 54, 57.

¹⁰ Bojan GOJA, *Mramorna oltaristika u 17. i 18. stoljeću na području Zadarske nadbiskupije*, doktorska disertacija, Zagreb 2010., 1. dio, 130 – 131, 2. dio, Katalog, kataloška jedinica 169, 567 – 568. Ranija atribucija oltara sv. Frane Asiškog, Bogorodice od bezgrješnog začeca i Svih svetih franjevačkog reda Pietru Costi sada je potvrđena arhivskim dokumentima koji se analiziraju u trećem dijelu ovoga rada u poglavlju: Pietro Coste i Girolamo Girardi.

¹¹ N. JAKŠIĆ, R. TOMIĆ, *Umjetnička baština*, kat. jed. 152, 244. – 247.

¹² Costin je oltar Bezgrješnog začeca s Pitterijevom slikom iz 18. stoljeća uklonjen sa svoga izvornog položaja za vrijeme konzervatorsko-restauratorskih radova na crkvi tijekom 1972. – 1973. godine. Sačuvan je samo stipes sa stepenicom i mramorni okvir sa slikom koji su postavljeni na sjeverni bočni zid kapele Detrico. Usp. J. VELNIĆ, Samostan sv. Frane, 56.



Baldassarea Longhena važan doprinos boljem poznavanju djelovanja mletačkih graditelja baroknih oltara iz druge polovine 17. stoljeća u Dalmaciji.

BALDASSARE GARZOTTI

Između brojnih kipara, oltarista i klesara, od kojih je jedan kako smo prethodno vidjeli bio i Antonio Peschiera, među istaknutije Longhenine suradnike i sljedbenike mogu se ubrojiti i Gerolamo Garzotti te njegovi sinovi Baldassare i Francesco. Ranija arhivska istraživanja, usmjerena ponajprije na Longhenine projekte, donijela su niz podataka o njihovoj aktivnosti pretežno u Veneciji, kao i različite biografske podatke.

Gerolamo Garzotti imao je svoju radionicu u venecijanskoj župi San Simone Grande u *sestiere di Santa Croce*. U popisu venecijanskih klesara sastavljenom 1672. godine Girolamo Garzotti, rođen 1619. godine, zabilježen je na sedmom mjestu u kategoriji *padroni di bottega*. Iste je godine zajedno s kiparom Giovannijem Grassijem izabran kao jedan od *sindaka* ceha kipara i klesara kojem je tada na čelu bio Alessandro Tremignon.¹³ Njegovo prezime spominje se u dokumentima u nekoliko inačica. U vrijeme kada 1654. godine radi na podizanju novog oltara u crkvi sv. Antuna u Veneciji u jednom Longheninu pismu Gerolamo Garzotti spominje se kao *Mistro Girolimo Taiapiera*.¹⁴ Između brojnih kipara, klesara, mozaicista, drvodjelaca, zidara i majstora raznih drugih zanimanja s kojima Longhena surađuje na podizanju oltara bl. Lorenza Giustniana u venecijanskoj crkvi San Pietro di Castello, 1651. godine spominje se kao *mistro Gerolamo Granzotto tagiapiera*, a 1662. godine i kao *Gerolamo Garzotto*.¹⁵ Za rekonstrukciju njegove obiteljske biografije vrijedan je pažnje podatak da se u ugovoru za podizanje glavnog oltara u crkvi sv. Krševana u Zadru navodi kao *Gierolamo Garzotti quondam Bartolomeo architetto da Venetia*.¹⁶ Koliko su njihovi međusobni odnosi bili prisni govori i podatak da je Baldassare Longhena 26. prosinca 1646. godine zabilježen na krštenju jednog od Girolamovih sinova, Bartolomea Tommasa.¹⁷ Gerolamo Garzotto između 1645. i 1647. godine radi i

¹³ Gastone VIO, Nella cerchia dei Longhena, *Arte Veneta*, 40, 1986., 227.

¹⁴ Gastone VIO, Il Longhena e la chiesa di S. Antonin in Venezia, *Arte Veneta*, 30, 1976., bilješka 18, 331.

¹⁵ Gastone VIO, L'Altare di San Lorenzo Giustiniani in San Pietro di Castello, *Arte Veneta*, 35, 1981., 210 – 212.

¹⁶ Lovorka ČORALIĆ, Prilog poznavanju djelovanja mletačkog altarista Girolama Garzottija u Zadru krajem XVII. stoljeća, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 31, Split, 1991., 299.

¹⁷ Martina FRANK, *Baldassare Longhena*, Venecija, 2004., 462.



na oltaru koji se prema Longheninu nacrtu podiže u čast Francesca Morosinija u crkvi San Pietro di Castello.¹⁸ Ne može se sa sigurnošću tvrditi u kojoj su mjeri Garzottijevi ovisili o Longheninim poslovima, no moguće je da su neke projekte preuzimali i izvodili kao samostalni izvođači sa svojim krugom suradnika. Tako je *Gerolemo Garzoti tagliapietra* prema ugovoru od 19. siječnja 1661. godine u lijevoj apsidi venecijanske crkve San Stefano podigao oltar posvećen sv. Tomi od Villanove.¹⁹ Njihovi su dugogodišnji poslovnici, ali i privatni odnosi rezultirali da Longhena 1681. godine sastavljaajući svoj testament Girolamova sina Baldassarea imenuje za svog univerzalnog nasljednika ostavljajući mu uz ostalo svoje dvije kuće ulicama San Severo i San Giovanni Nuovo, svu srebrninu i pokretnu imovinu te sav kamen iz njegove radionice koja se nalazila u ulici San Severo.²⁰ Baldassare Garzotti 1695. godine odbija i dalje zauzimati položaj upravitelja bratovštine klesara te je morao platiti globu, a 1706. godine izjavljuje da je već prije deset godina zatvorio svoju radionicu u ulici San Severo i da od tada nema više nikakvih obveza unutar kamenoklesarskog obrta, iako je po svemu sudeći radio i kasnije. U spisima *Giustizie Vecchie*, koja je uz ostale obavljala nadzor i nad djelovanjem ceha klesara, zabilježeno je da je početkom 1684. godine optužen da je protivno odredbama zakona tjerao svoje radnike da rade i noću.²¹

Baldassareu Garzottiju povjerena je izrada arhitektonskih dijelova glavnog oltara, izvedenog prema projektu Domenica Marguttija, u crkvi Ospedale della Pietà u Veneciji. Smatra se da je danas nestali oltar dovršen tijekom 1693. godine kada su i datirane zadnje isplate za navedene radove.²² Francesco i Baldassare Garzotti Longhenu kao kamenoklesari prate i na njegovim arhitektonskim projektima pa je njihovo ime zabilježeno i tijekom radova na knjižnici samostana San Giorgio Maggiore.²³ Garzottijevi su surađivali i s drugim istaknutim arhitektima i klesarima svoga vremena. Baldassare Garzotti i arhitekt Domenico Rossi 1708. godine prema narudžbi Antonija Manina zajednički su izradili procjenu troškova u svezi s radovima na izgradnji Cappelle della Madonna u crkvi venecijanskih karmelićana Santa Maria

¹⁸ Paola ROSSI, L'altare di Francesco Morosini San Pietro di Castello e la sua decorazione: qualche precisazione e aggiunta per il catalogo di Francesco Cavrioli, *Arte Veneta*, 52, 1988., 165.

¹⁹ Maria Agnese CHIARI MORETTO WIEL, La chiesa di Santo Stefano: il patrimonio artistico, u: *Gli Agostiniani a Venezia e la chiesa di S. Stefano*, Venecija, 1997., 272 – 273.

²⁰ M. FRANK, *Baldassare*, 489.

²¹ G. VIO, Nella cerchia, 227.

²² Simone GUERRIERO, Paolo Callalo, Un protagonista della scultura barocca a Venezia, *Saggi e memorie di storia dell'arte*, 21, Venezia, 1997. (1998.), 50.

²³ M. FRANK, *Baldassare*, 211.



di Nazareth zvane *Scalzi*.²⁴ Francesco Garzotti zajedno s klesarom Santom Trognonom radio je 1677. godine na podizanju trijema između dva klaustura samostana San Giorgio Maggiore.²⁵

Njihovo djelovanje nije bilo ograničeno isključivo na Veneciju. Garzottijevi su u crkvi sv. Filipa u Forliju nadomak Ravenne podigli sve oltare osim oltara Raspeća. Radove je započeo Gerolamo Garzotti koji 1647. godine podiže oltar Navještenja, zatim slijede oltar sv. Ivana (1652./1653.), oltar Gospe Loretske (1666.) i oltar sv. Josipa (1667.). Očev posao narednih godina preuzimaju njegovi sinovi, pa tako Francesco 1677. godine radi svetohranište na oltaru kapele sv. Frane Saleškog, dok je nešto kasnije Baldassare podigao glavni oltar te balustradu i popločenja uz oltare sv. Josipa i sv. Ivana (1685.).²⁶

Iz svega navedenog može se zaključiti da je unutar venecijanske bratovštine klesara uloga Garzottijevih, kao suradnika na Longheninim i drugim projektima, ali i kao samostalnih izvođača, bila vrlo važna, a narudžbe koje su im povjeravane bile su značajne i brojne.

Ova je obitelj klesara i graditelja oltara za nas posebno značajna jer su njezini članovi samostalno ili u suradnji s Longhenom izradili niz oltara u Zadru. Njihova višegodišnja aktivnost na zadarskim projektima od ranije je dobro poznata i detaljno istraжена na temelju arhivskih dokumenata. Najraniji je glavni oltar crkve sv. Frane posvećen Gospi od Karmela. Ugovorom od 30. siječnja 1669. godine oltar su se zajednički obvezali izgraditi Baldassare Longhena i Gerolamo Garzotti, a naručila ga je bratovština Gospe od Karmela.²⁷

Gerolamo Garzotti i opunomoćenici samostana sv. Krševana Gierolimo Grisogono, Francesco Bartolazzi pok. Pietra i Gregorio Calcina sklopili su 18. svibnja 1672. godine ugovor o gradnji glavnog oltara u crkvi sv. Krševana.²⁸ Kada je par mjeseci nakon sklapanja ugovora u Veneciji umro Gerolamo Garzotti (vjerojatno krajem 1672. godine), obveze u vezi gradnje oltara

²⁴ Martina FRANK, *Virtù e fortuna, Il mecenatismo e le committenze artistiche della famiglia Manin tra Friuli e Venezia nel XVII e XVIII secolo*, Istituto Veneto di scienze, lettere ed arti, vol. LXV, Venecija, 1996., 99.

²⁵ Paola ROSSI, *La memoria funebre di Girolamo Rota nella chiesa di Santa Maria del Giglio*, u: *L'attenzione e la critica: scritti di storia dell'arte in memoria di Terisio Pignatti*, Padova, 2008., 225.

²⁶ Antonella RAGAZZINI, *Su alcuni altari barocchi di Forlì*, *Romagna arte e storia*, Anno XIV, num. 41, maggio-agosto, 1994., 53 – 64; B. GOJA, *Mramorna oltaristika*, 1. dio, 73 – 75.

²⁷ G. VIO, *Nella cerchia*, 225 – 229; Radoslav TOMIĆ, *Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije – Kiparstvo II, Od XVI. do XX. stoljeća*, Zadar, 2008., kat. jed. 22, 98 – 101; Bojan GOJA, *Putto na glavnom oltaru crkve sv. Frane u Zadru: prijedlog za radionicu Giusta Le Courta*, *Peristil*, 57, Zagreb, 2014., 57 – 63.

²⁸ L. ČORALIĆ, *Prilog poezivanju djelovanja*, 295 – 299.



preuzima njegov sin Francesco. Kako je i Francesco Garzotti preminuo prije dovršetka radova (vjerojatno 1701. godine ili nešto ranije), radove je nastavio njegov brat Baldiserra dovršivši oltar u svibnju 1701. godine.²⁹ Oltar je konačno dovršen 1717. godine kada su na njega postavljeni kipovi četvero zadarskih zaštitnika koje je izradio Alvise Tagliapietra.³⁰

Sljedeći projekt Garzottijevih u Zadru bio je oltar Gospe od Snijega smješten u glavnoj apsidi na galeriji u crkvi sv. Donata o kojem se brinula istoimena bratovština. Približno u isto vrijeme kada se naručuju oltari u crkvama sv. Frane i sv. Krševana njega podižu Gerolamo i njegov sin Francesco Garzotti. Radovi na ovom oltaru trajali su barem do 1675. godine. Iako se ni ovaj oltar nije sačuvao, odredbe iz ugovora za izradu oltara pružile su dosta podataka na temelju kojih je bilo moguće rekonstruirati njegov izgled.³¹

Od ranije je na temelju starijih pisaca i kratkih arhivskih vijesti, vezanih uz podizanje glavnog oltara u crkvi sv. Krševana, bilo poznato da je tom prigodom upravo Baldassare Garzotti izradio i oltar posvećen sv. Benediktu (puni titular oltara je svetih Benedikta, Skolastike, Maura, Placida i Monaha). C. F. Bianchi bilježi da je ovaj oltar, smješten u apsidi desno od glavnog oltara, podignut 1620. godine, a posvećen 1669. godine i da ga je izradio Baldassare Granzetti kojem je rad plaćen od dobiti prodaje dva stupa od zelenog mramora vrste *serpentin*.³² Opširnija i preciznija saznanja o autoru i vremenu gradnje oltara sv. Benedikta dao je zapis o tijeku radova na izgradnji glavnog oltara koji je u svrhu trajnog spomena na ovaj događaj 1702. godine sastavio „Christoforo Nouati di Bergamo priore, et administartore del venerando monastero di San

²⁹ Bojan GOJA, *Mramorna oltaristika*, 1. dio, 85 – 90., 2. dio, Katalog, kataloška jedinica 174, 573 – 574.

³⁰ Bojan GOJA, Contributo per l'altare maggiore di San Simeone a Zara: Baldassare Longhena, Francesco Cavrioli e *mistro* Lunardo, *Arte Veneta*, 68, 2011. (2013.), 253.

³¹ B. GOJA, *Mramorna oltaristika*, 1. dio, 91 – 93.

³² Ti stupovi od zelenog mramora vrste *serpentin* bili su dio neke starije arhitektonske strukture podignute na četiri stupa unutar crkve (C. F. Binachi navodi ga kao *antica tribuna*), možda propovjedaonica, a pronađeni su 1624. godine pod stepenicama koje vode iz glavne lađe u prezbiterij. Preostala dva stupa upotrijebljena su kao materijal za izgradnju glavnog oltara. Usp. Carlo Federico BIANCHI, *Zara cristiana*, I, Zadar, 1877., 303, 305. Bianchi navodi pogrešne godine gradnje oltara, a prezime Garzotti bilježi slično jednoj od inačica koja se spominje i u venecijanskim dokumentima. Navedena vrsta zelenog mramora naziva se još i: *verde antico*, *porfido verde antico*, *porfido verde di Grecia*, *serpentino*. Usp. Anna Maria FERRARI, „Porfido verde antico“, 12. ottobre 2009., *Architettura di pietra*, <http://www.architetturadi Pietra.it/wp/?p=3101>, posjećeno 6. 11. 2017.



Grisogono di Zara“. Prema njemu, novi oltar sv. Benedikta i ostalih svetaca izradio je Baldissera Garzotti 1701. godine.³³

U Državnom arhivu u Veneciji (Archivio di Stato di Venezia) čuva se cjelovit izvorni ugovor o gradnji oltara sv. Benedikta u crkvi sv. Krševana iz 1700. godine (Prilog 2) koji potkrepljuje i dopunjava dosadašnja saznanja o ovom oltaru i njegovu graditelju Baldassareu Garzottiju. U ugovoru stoji da je željom priora samostana sv. Krševana Cristofora Novatija uz odobrenje svih redovnika odlučeno u crkvi izgraditi oltar u čast sv. Benedikta i drugih svetaca benediktinskog reda. U tu je svrhu opunomoćen ekonom samostana San Giorgio Maggiore u Veneciji Zaccaria Gabrielli da izabere nacrt oltara i sklopi ugovor s Baldassareom (Baldisera) Garzottijem. Oltar je u skladu s nacrtom trebalo izraditi od istarskog kamena najbolje kvalitete i bez nedostatka. Raznobojni dekorativni umetci morali su biti izrađeni od različitih vrsta bijelog, crnog i crvenog mramora: *africano, bianco e negro, parangon, rosso di Verona brocadello, rosso di francia*, i to od cjelovitih komada najbolje kvalitete. Stupove je trebalo izraditi u jednom komadu od crvenog prošaranog od mramora vrste *rosso di Verona brocadello*. Oltar je nad menzom trebao imati jednu stepenicu od crvenog veronskog mramora koja je imala služiti za izlaganje svijećnjaka. Ostali dijelovi morali su također u potpunosti odgovarati nacrtu prema kojem je oltar morao imati visinu od 12 i pol i širinu od 9 i pol zadarskih stopa (375 cm x 285 cm).³⁴ Oltar je trebao biti dovršen u roku od šest mjeseci i dopremljen brodom do Zadra. Garzottiju je oltar trebao biti plaćen s dva stupa od zelenog mramora vrste *verde antico* koji su bili vlasništvo zadarskog samostana, a nalazila su se u samostanu San Giorgio maggiore u Veneciji. Ugovor su vlastoručno svojim potpisima ovjerali Zaccaria Gabrielli i Baldisera (Baldassare) Garzotti.³⁵

³³ Arhiv Zadarske nadbiskupije, Arhiv zadarskog Kaptola, Kutija 4, knjiga 25., *Libro di S. Grisogono – Livelli ed altri atti, a. 1700. – 1806.*, fol. 7, 8. U Novatijevu zapisu koji uz kronologije gradnje glavnog oltara donosi i vijest o gradnji oltara sv. Benedikta zabilježeno je: „[...] due colonne antiche di serpentini del ualor di ducati ueneti numero 300: in circa, che si ritrouauano in monasterio et furono le più grosse del numero delle quattro, che sosteneuano il pergolo d’ auanti l’altar di San Grisogono disfatto l’ anno 1624. della quali una era in due pezzi, essendosi con l’ altre due più sottili dalli monaci pagato l’ artefice domino Baldissera Garzotti della facitura dell’ altar nuouo di San Benedetto, Santa Scholastica, San Mauro, San Placido, et Santissimi Monaci eretto in questa nostra chiesa l’ anno stesso 1701.“ Bianchieva *antica tribuna*, arhitektonska struktura od koje su preostala četiri stupa od zelenog mramora, kod Novatija se navodi kao *pergola* pred oltarom sv. Krševana. Usp. B. GOJA, *Mramorna oltaristika*, 1. dio, 87, 90.

³⁴ Dužina zadarske stope iznosi 30 cm. Usp. Marija ZANINOVIĆ-RUMORA, Zadarske i šibenske mjere za dužinu kroz stoljeća, *Radovi zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 34, 1992., 118.

³⁵ Archivio di Stato di Venezia, San Giorgio maggiore (Venezia), n. 165, 9.



Garzottijev oltar sv. Benedikta više ne postoji, ali po uzoru na njega oltarist Pietro Coste (Feltre, 1686. – Zadar, 1. prosinca 1754. godine) podigao je 1743. – 1744. godine žrtvenik posvećen svetim Krševanu i Zoilu u južnoj apsidi iste crkve, desno od glavnog oltara.³⁶ Costin oltar također je uništen, ali je djelomično vidljiv na staroj fotografiji snimljenoj nešto prije 1910. godine koja prikazuje unutrašnjost crkve sv. Krševana prije obnove koju je proveo Ćiril Metod Iveković (Sl. 1.).³⁷ Prema fotografiji, nadgradnja Costina oltara sastoji se od para stupova od prošaranog mramora s kompozitnim kapitelima koji nad prekinutom trabeacijom istaknutih obrata nose plitki prekinuti polukružni zabat. Stupovi su nad menzom postavljeni na prizmatična postolja, a imaju i pripadne pilastre s polukapitelima. U središtu je lučno zasvođeni prostor za oltarnu sliku, u vrhu ukrašen volutom, koji prelazi u prostor zabata. Iako se isključivo na temelju fotografije ne može nešto više reći o izgledu stipesa i dekoracijama na predoltarniku, može se ustvrditi da se oltar svetih Krševana i Zoila u gornjem dijelu odlikuje naglašenom arhitektonikom koja je lišena dekorativne i figurativne plastike. Na temelju fotografije može se dakle zaključiti da je vrlo slične ili iste konstrukcije bio i oltar sv. Benedikta, dok podatci o vrstama mramora iz ugovora dopunjuju saznanja i o kolorističkim obilježjima dekoracija Garzottijeva oltara. Takav su tip oltara, u ponešto reduciranoj varijanti, Garzottijevi nesumnjivo preuzeli iz Longhenina kataloga. Može se usporediti sa središnjim dijelom oltara Morosini u crkvi San Pietro di Castello u Veneciji koji Longhena projektira 1643. godine, a gradi se između 1745. i 1647. godine, kada je uz ostale majstore među njegovim graditeljima zabilježen Baldassareov otac Gerolamo Garzotti.³⁸

PIETRO COSTE I GIROLAMO GIRARDI

Oltarist i arhitekt Pietro Coste (Feltre, 1686. – Zadar, 1. prosinca 1754.) podrijetlom je iz grada Feltrea u provinciji Belluno u venecijanskom zaleđu. U Dalmaciji izgleda dolazi u potrazi za poslom u vrijeme sve intenzivnijeg podizanja mramornih oltara. Za sada se smatra da je riječ o istom majstoru koji je zabilježen u Splitu 1728. godine kada se prema nacrtu arhitekta i

³⁶ B. GOJA, *Mramorna oltaristika*, 1. dio, 122 – 125.

³⁷ Fotografija Costina oltara objavljena je u: Ćiril Metod IVEKOVIĆ, *Crkva i samostan sv. Krševana u Zadru*, Djela JAZU, knjiga 33, Zagreb, 1931., tabla XIII, slika 44.; Ćiril Metod IVEKOVIĆ, *Dalmatiens Architektur und Plastik*, Wien, 1927., T 42; Ćiril Metod IVEKOVIĆ, *O građevinskim i umjetničkim spomenicima Dalmacije – Zadar*, Beograd, 1928., tabla 151(42).

³⁸ M. FRANK, *Baldassare*, 218 – 221.



slikara Mihovila Luposignolija obvezuje izvesti klesarske radove na novom predoltarniku za glavni oltar crkve Gospe od Zvonika.³⁹ U Zadru se prvi puta spominje 23. siječnja 1738. godine kada se u jednoj ispravi navodi kao „mistro Pietro Costa Protto d’Altari“. Tu se uskoro udomaćio i 1. listopada 1738. godine u crkvi sv. Roka oženio Anu Dornich. Imali su sina i dvije kćeri koji su rođeni u Zadru. Giovanni (Zuanne) rođen je 12. rujna 1739. godine, a kršten 21. rujna iste godine kao Ioanni Francesco. Antonia Pasqua rođena je 15. studenoga 1746. godine, a krštena 24. istog mjeseca. Maria Angela rođena je 21. studenoga 1748. godine, a krštena 8. prosinca. Pietro Coste je u Zadru u predjelu crkve sv. Katarine, nasuprot kuće plemića Federica Soppe, imao kuću koju je sam i izradio. Kuća je bila na kat, a u prizemlju je imala i radionicu. Umro je u Zadru 1. prosinca 1754. godine u 68. godini života, a pokopan je u crkvi sv. Dominika. U inventaru napravljenom 1756. godine u Zadru nakon smrti njegove supruge Ane između ostalih se stvari navodi i da su u kući posjedovali više slika religiozne tematike s prikazima uglavnom svetačkih likova. Nije za sada poznato jesu li s njim u kakvom rodbinskom odnosu bili oltaristi Michele (poznat i kao „fra Girolamo“) i njegov brat Francesco Coste, arhitekt oltara, koji su također bili porijeklom iz Feltrea i koji usporedo s Pietrom nekoliko godina djeluju na zadarskom području.⁴⁰

U Dalmaciji dugi niz godina djeluje i oltarist Pietro Costa pok. Bernarda iz Venecije. Izradio je 1771. godine glavni oltar u crkvi sv. Luke u Sitnom Gornjem u Poljicima, a 1787. godine gornji dio oltara posvećenog Bogorodici u Sućurju na Hvaru. Iste je godine izradio i nacrt za glavni oltar crkve Gospe od Poišana u Splitu, koji je kasnije izveden prema projektu Pietra Onige. Između 1783. i 1790. godine radio je stipes glavnog oltara u crkvi sv. Mihovila u Omišu. S njim se povezuje i oltar Gospe od sedam žalosti u hvarskoj katedrali koji je *protto Pietro Coste* izradio prema ugovoru potpisanom dana 7. travnja 1740. godine.⁴¹

Jedan je kamenoklesar Pietro (Piero) Costa zabilježen u Veneciji u knjigama ugovora o naukovanju kod kipara, kamenoklesara i rezbara kada 17. lipnja 1715. godine u nauk na pet godina prima dvanaestogodišnjeg Francesca, sina Giacoma Gandina iz Venecije.⁴²

³⁹ Lovorka ČORALIĆ, Ivana PRIJATELJ PAVIČIĆ, Prilog poznavanju splitske crkvice Gospe od Zvonika, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 39, 2001. – 2002., 361 – 371.

⁴⁰ B. GOJA, *Mramorna oltaristika*, 1. dio, 116 – 131.

⁴¹ Radoslav TOMIĆ, *Barokni oltari i skulptura u Dalmaciji*, Zagreb, 1995., 181 – 183.

⁴² Helena SERAŽIN, Matej KLEMENČIČ, I contratti di garzonato degli scultori, lapicidi e intagliatori veneziani (I), *Acta historiae artis Slovenica*, 7, 2002., 175, 178.



Djelatnost Pietra Coste iz Feltrea vezana je najvećim dijelom za Zadar i okolno područje, a većina njegovih radova podrobno je dokumentirana. Godine 1739. podigao je glavni oltar u župnoj crkvi sv. Lovre u Lukoranu na otoku Ugljanu. Pripisan mu je i glavni oltar u župnoj crkvi sv. Eufemije u Sutomišćici na istom otoku. Nisu se sačuvali oltar posvećen sv. Krševanu i sv. Zoilu građen u crkvi sv. Krševana u Zadru tijekom 1743. i 1744. godine i nekadašnji glavni oltar u bivšoj crkvi sv. Marcele u Zadru naručen 1748. godine. Na temelju sličnosti i dokumenata pripisan mu je s mnogo sigurnosti i glavni oltar za župnu crkvu sv. Anselma u Ninu (Sl. 2) građen od 1735. do 1745. godine. Na osnovi dokumenata utvrđeno je kako je izradio i dva svetojarišta – jedno na glavnom oltaru u župnoj crkvi sv. Kasijana u Sukošanu i drugo za bratovštinu Presvetog Ružarija u Zadru (danas smješteno na oltaru sv. Sakramenta u crkvi sv. Šime u Zadru). Na temelju tipološke sličnosti s oltarima u Lukoranu i Ninu te zbog korištenja istih vrsta mramora i načina ukrašavanja, ranije su mu pripisani i sljedeći bočni oltari u crkvi sv. Frane u Zadru: oltar sa srebrnim reljefom Bogorodice Bezgrješnog začeca, nekadašnji oltar sa slikom Svi sveti franjevačkog reda i oltar sa slikom sv. Frane u slavi sa sv. Bernardinom, sv. Cecilijom i sv. Ljudevitom Tuluškim podignuti tijekom četvrtog i petog desetljeća 18. stoljeća.⁴³

U nastavku će biti analizirani nedavno pronađeni arhivski podatci koji potvrđuju da je Pietro Coste autor navedenih oltara u crkvi sv. Frane u Zadru. Iz istih dokumenta proizlazi da je istih godina bočni oltar sv. Petra Alkantraskog u crkvi sv. Frane projektirao malo poznati oltarist iz Venecije Girolamo Girardi.

Najraniji dokumenti koji govore o gradnji ovih oltara su iz lipnja 1732. godine (Prilog 3a).⁴⁴ Riječ je o troškovima za pakiranje i prijevoz dijelova oltara. Spominje se jedan sanduk za predelu, dva sanduka za kapitele stupova, tkanina i užad za omatanje stupova kako se ne bi oštetili pri transportu te pozlaćeni okvir za sliku sv. Frane. Zatim se navodi isplata tri stotine srebrnih dukata majstoru Gerolimu Gerardiju u Veneciji za izradu novog oltara. U siječnju 1736. godine navode se daljnji troškovi za oltare: Pietru Costi za podizanje oltara čiji su dijelovi izrađeni u Veneciji, kao i za podizanje oltara Svih svetih franjevačkog reda i oltara sv. Frane te za razni potrebni materijal. Spominju se i troškovi za

⁴³ B. GOJA, *Mramorna oltaristika*, 1. dio, 116 – 131, 2. dio, Katalog, kat. br. 54, 60, 119, 125, 169, 170, 172, 187. Za vrijeme konzervatorsko-restauratorskih radova na crkvi provedenih 1972. – 1973. godine oltar Svih svetih franjevačkog reda uklonjen je u cijelosti. Od oltara sa srebrnim reljefom Bogorodice bezgrješnog začeca sačuvani su stipes, supenadej i okvir za sliku koji su premješteni i postavljeni na sjeverni bočni zid kapele Detrico. Oltar sa slikom sv. Frane u slavi sa sv. Bernardinom, sv. Cecilijom i sv. Ljudevitom Tuluškim i danas se nalazi u crkvi.

⁴⁴ Arhiv samostana sv. Frane u Zadru. Knjiga računa, bez korica, bez oznake stranica.



novu sliku Svih svetih franjevačkog reda.⁴⁵ Sljedeći troškovi zabilježeni su u listopadu 1738. godine. Ponovno se navode isplate Pietru Costi za podizanje oltara izrađenog u Veneciji, kao i za oltar sv. Frane koji je izrađen u Zadru. Navode se iznosi za razni potrebni materijal te ponovno i za sliku Svih svetih franjevačkog reda. Naveden je trošak za šest anđela nabavljenih u Veneciji koji su, nema sumnje, trebali biti postavljeni na zabate oltara. Spominju se troškovi za popravak slike koja je bila oštećena djelovanjem vlage iz zidova.⁴⁶ Nadalje se spominju troškovi za materijal potreban u gradnji i sastavljanju dijelova oltara u cjelinu. U svibnju 1740. godine (Prilog 3b)⁴⁷ zabilježeni su troškovi za osam stupova, za njihovo laštenje i izradu ukrasa, za pomoćnog majstora koji je uglađivao stepenice, za nekog drugog pomoćnog majstora koji je radio kapitele i za dnevnicu za nekog osuđenika koji je obavljao neke poslove i hrana za njega. U 1743. godini navode se troškovi za oltar Bezgrješnog začeca: za izradu šest komada za stepenice, za njihov prijevoz od rive do samostana, kao i za dnevnicu za glavnog majstora. Slijedi iscrpan popis raznih izdataka za podizanje oltara sv. Frane i Svih svetih franjevačkog reda. Navode se daske, komadi bijelog kamena, novac koji je poslan u Trogir ocu Bonaventuri za nabavu bijelog kamena, iznos koji je isplaćen slikaru Giovanniju Battisti Augustiju Pitteriju za izradu dva antependija (predoltarnika) za već postojeće oltare, one sv. Križa i sv. Ivana Krstitelja, za prijevoz kamena iz Trogira do samostana, za četiri stupa od mramora vrste *mandolato* dopremljenog do samostana s Krka, za još četiri komada *mandolatta* za izradu ukrasa, za crveni veronski mramor za izradu okvira na oltaru, za crveni francuski mramor za izradu ukrasa, ponovno za bijeli kamen za izradu okvira, zatim za žuti kamen za izradu medalje, vjerojatno na predoltarniku, za žuto-crveni mramor vrste sicilijanski *brocatello*, zatim materijal potreban za laštenje mramora, za razni alat (pile, čekići, maljevi, klinovi) i ostali materijal potreban za izgradnju i dotjerivanje oltara.

⁴⁵ Riječ je o slici s oltara Svih svetih franjevačkog reda (Bezgrješno začeca Bl. Dj. Marije sa Svetim Trojstvom i franjevačkim svetcima) čiji je autor Giovanni Battista Augusti Pitteri i koja je nakon demontiranja oltara ostala izložena u crkvi. O slici vidjeti: Radoslav TOMIĆ, *Slikar Giovanni Battista Augusti Pitteri u Dalmaciji*, Barbat, Zagreb, 2002., 56 – 57.

⁴⁶ Riječ je vjerojatno o slici sv. Frane u slavi sa sv. Bernardinom, sv. Cecilijom i sv. Ljudevitom Tuluškim autora Jacopa Palme Mlađeg iz oko 1600. godine koja je do izgradnje sadašnjeg mramornog oltara bila postavljena na drvenom oltaru. O slici vidjeti: Emil HILJE, Radoslav TOMIĆ, *Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije – Slikarstvo*, Zadar, 2006., kat. jed. 88, 240. – 242.

⁴⁷ Arhiv samostana sv. Frane u Zadru. Knjiga računa, *Numero II, Liulli e pag. ...* (nečitko), bez oznake stranica.



Nedatirani spis iz samostanskog arhiva (Prilog 3c)⁴⁸ navodi kako je za uprave bivšeg provincijala oca Frane Bonaventure Boccabianca⁴⁹ u crkvi sv. Frane podignuto četiri oltara: Bezgrješnog začeća Blažene Djevice Marije, sv. Frane, Svih svetih franjevačkog reda i sv. Petra Alkantranskog (sada s kipom Srca Isusova). Navedeni su neki troškovi za oltar Bezgrješnog začeća koji se i prije navode: za bijeli kamen koji je u Trogiru izvadio majstor Vincenzo (Vicko Macanović) Raguseo,⁵⁰ za transport kamena od Trogira do Zadra i od rive do samostana, za četiri stupa i četiri druga komada od kamena vrste *mandolatto* i za njihov transport, za komad bijelog trogirskog kamena za okvir, za žuti mramor za izradu medalje, za crveni veronski mramor za okvir, za crveni francuski mramor te za pribor i ostali materijal neophodan za izradu oltara.

Na temelju svega iznesenog može se preciznije razmišljati o autorstvu ova četiri oltara. Za oltar sv. Frane izričito je napisano da ga je izradio Pietro Coste. Iako su sva četiri oltara jednake tipologije, oltari Bezgrješnog začeća Blažene Djevice Marije, sv. Frane i Svih svetih franjevačkog reda ipak pokazuju izrazite međusobne bliskosti i podudarnosti u tipologiji, ukrasima i slaganju različitih vrsta mramora te nema sumnje da je autor sva tri oltara i voditelj radova na njihovu podizanju bio Pietro Coste pri čemu je, što je bilo uobičajeno, imao i pomoćnike koji klešu pojedine elemente, a materijal je dobavljač s raznih strana (Krk, Trogir).

Prizmatični stipesi ovih oltara podignuti su na tri stepenice. Na predoltarnicima oltara sv. Frane (Sl. 3) i oltara Bogorodice Bezgrješne (Sl. 4)⁵¹ unutar profiliranog trapezoidnog okvira je polje s kartušom (*medaglia*) od žutog mramora. Unutar kartuše prvog oltara je grb franjevačkog reda koji se sastoji od dvije ruke položene na križ. Jedna ruka je gola i predstavlja ruku Isusa Krista, a druga je odjevena u rukav habita i predstavlja ruku svetog Frane Asiškog. Unutar kartuše na drugom oltaru je inkrustacija s motivom bijelih ljljana kao simbola Bogorodičina bezgrješnog začeća. U središtu predoltarnika

⁴⁸ Arhiv samostana sv. Frane u Zadru. Spisi, VII, 78. Dokument je citiran u: J. VELNIĆ, Samostan sv. Frane u Zadru, bilješka 52 na str. 57. U ovom radu u Prilogu 3c donosi se cjeloviti prijepis dokumenta.

⁴⁹ Frane Bonaventura Boccabianca iz Zadra bio je provincijal u tri navrata: 1723. – 1726., 1732. – 1735. i 1744. – 1747. Usp. *Samostan sv. Frane u Zadru – Zbornik*, ur. Justin V. Velnić, Zadar, 1980., 302.

⁵⁰ Njegova opsežna aktivnost od prije je poznata i obuhvaća poslove na izgradnji zvonika, palača, bavi se procjenama, kleše arhitektonske elemente te dobavlja kamen mnogim graditeljima i oltaristima. Usp. B. GOJA, *Mramorna oltaristika*, 1. dio, 62.

⁵¹ Fototeka Konzervatorskog odjela u Zadru, Inv. br. 17441/br. neg. 5598b, snimljeno: siječanj 1973.



na oltaru Svih svetih franjevačkog reda (Sl. 5)⁵² unutar pravokutnog okvira bila je kartuša s prikazom Golgote s tri križa. Ostali glavni dijelovi sva tri oltara jednako su oblikovani. Na rubovima predoltarnika su pilastri ispunjeni poljem prošaranog mramora, a na bočnim stranicama geometrijski ukrasi od raznobojnog i prošaranog mramora. Supedanej je ukrašen elegantno povijenim simetričnim lisnatim cvjetnim grančicama. Sa strana su prizmatična podnožja stupova. Oltar nad menzom ima dva para izmaknutih stupova s kompozitnim kapitelima i pripadnim pilastrima s polukapitelima nad kojima je prekinuta trabeacija (gređe) istaknutih obrata. U središtu je pravokutni okvir sa slikom. Nad unutarnjim parom stupova nastavlja se prekinuti polukružni profilirani zabat. Polje zabata ukrašeno je geometrijskim mramornim inkrustacijama u obliku rombova ili kvadriloba i konzolom u obliku pužaste volute, a na oltaru Svih svetih franjevačkog reda ovješeno klesanom girlandom.

Ovim oltarima tipološki je sličan i oltar sv. Petra Alkantranskog (Sl. 6) koji je podignut istih godina. Prizmatični stipes oltara podignut je na tri stepenice. Na predoltarniku je kartuša unutar koje je izrađen grb franjevačkog reda. Na rubovima su pilastri ispunjeni zelenim mramorom, a bočne stranice ispunjene su ružičastim mramorom. Na supedaneju su šesterokuti unutar kružnica. Sa strana su prizmatična podnožja stupova. Oltar nad menzom ima dva para izmaknutih stupova s kompozitnim kapitelima i pripadnim pilastrima s polukapitelima, nad kojima je prekinuta trabeacija (gređe) istaknutih obrata. Nad unutarnjim parom stupova nastavlja se prekinuti polukružni zabat ukrašen kartušom u kojoj se ponavlja grb franjevačkog reda. Za razliku od Costinih oltara koji u središnjem dijelu imaju okvir za sliku, oltar sv. Petra Alkantranskog ima arhitektonski oblikovanu nišu za kip. U njoj je ranije vjerojatno bio postavljen drveni kip sv. Petra Alkantranskog koji se i danas čuva u samostanu. Kako se 1732. godine bilježi isplata znatnog iznosa od tri stotine srebrnih dukata majstoru Gerolimu Girardiju u Veneciji za izradu novog oltara, nema sumnje da je upravo on izradio projekt oltara sv. Petra Alkantranskog. Girardi je u Veneciji isklesao elemente oltara koji su potom do Zadra dopremljeni brodom, da bi ih u crkvi u cjelinu sastavio Pietro Coste. Nije isključeno da je i Girardi zbog poslova oko montiranja oltara boravio u Zadru, iako se to u dokumentima ne spominje. Zbog međusobne sličnosti sva četiri oltara moguće je da je Girardijev oltar, možda i zbog želje naručitelja da svi novopodignuti oltari izgledom budu ujednačeni, bio uzor Costi u projektiranju preostala tri oltara koji su postupno dovršavani kasnijih godina, barem do 1743. godine. Gerolimo (Gierolimo) Girardi, koji 1732.

⁵² Fototeka Konzervatorskog odjela u Zadru, Inv. br. 16976/br. neg. 5440a, snimljeno: siječanj 1973.



godine radi za zadarske franjevce, zabilježen je 4. srpnja 1710. godine u Veneciji kao četrnaestogodišnjak i sin Francesca među brojnim imenima u istim onim knjigama ugovora o naukovanju kada ga na izučavanje kamenoklesarskog zanata na razdoblje od četiri godine uzima kipar Francesco Cabianca.⁵³ Iz podatka se može zaključiti da je Gerolimo Girardi bio rođen oko 1696. godine.

Na kraju, na temelju tipološke analize, ranijih istraživanja i ovdje analiziranih dokumenata, može se zaključiti da je autor oltara Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije, sv. Frane Asiškog i Svih svetih franjevačkog reda u crkvi sv. Frane Pietro Coste, a oltara sv. Petra Alkantranskog malo poznati venecijanski oltarist Gerolimo Girardi.

ZAKLJUČAK

Dok narudžba oltara kod Antonija Peschiere u Veneciji 1663. godine dopunjuje ranije spoznaje da su zadarski naručitelji u drugoj polovici 17. stoljeća imali česte kontakte s vrlo širokim krugom graditelja oltara, klesara i kipara iz neposrednog okruženja Baldassarea Longhene, Garzottijev oltar sv. Benedikta, po čijem je uzoru četiri desetljeća kasnije nastao Costin oltar svetih Krševana i Zoila, pokazuje kako se tipologija venecijanskih oltara 17. stoljeća posredstvom Longhene i njegovih bliskih suradnika istovremeno rasprostranjivala i na rubna područja Republike, da bi se naknadnim preuzimanjem njihovih modela djelovanjem sljedećih generacija oltarista u pojedinim projektima taj proces nastavio i tijekom zrelog 18. stoljeća. Pronalazak dokumenata (1732. – 1743.) potvrđuje autorstvo triju bočnih oltara iz crkve sv. Frane Pietru Costi i ističe njegovu važnu ulogu u podizanju mramornih oltara na području sjeverne Dalmacije u prvoj polovini 18. stoljeća. Također se utvrđuje da je oltar sv. Petra Alkantranskog u crkvi sv. Frane u isto vrijeme projektirao Girolamo Girardi iz Venecije čime se proširuje lista venecijanskih oltarista koji su radili za prostore duž istočne jadranske obale. Svi navedeni podatci dodatno potvrđuju vodeću ulogu Zadra među dalmatinskim gradovima u recepciji i širenju venecijanskih mramornih oltara tijekom 17. i 18. stoljeća.

⁵³ Massimo DE GRASSI, Francesco Cabianca e la prima attività veneziana di Pietro Baratta, u: *Francesco Robba and the venetian Sculpture of the Eighteenth Century*, ur. J. Höffler, Ljubljana, 2000., 58; H. SERAŽIN, M. KLEMENČIČ, I contratti di garzonato degli scultori, lapicidi e intagliatori veneziani (I), 173, 180.



PRIOLOG 1. Arhiv Samostana sv. Frane u Zadru, Knjiga računa. *Numero: Anno 1652. – 1669.*

L' anno 1663 li 15 genaro mi fu consegnato dal molto reuerendo padre Egidio da Liesina l infrascritto danaro come fu dal medesimo detto ne douessi far un altar di piera nella capella della Santissimo Concession, e detto ordine mi fu dal detto detto mentre era in nella sua camera presente il padre Iosef Maria guardian, il padre molto reuerendo Francesco da Zara deffinitor, e io per con piour adetto padre presi lauorar fa far detto altar, et ora da me qui sotto notado la spesa fatta del detto accio resti nel conuento memoria della detta spessa fatta col danaro procurato dal detto padre Egidio

Mi furono contado dal detto cechini 150 ½ a lire 21 soldi 10 l' uno fanno – lire 3225: –
Scudi d' argento 1 ½ a lire 12 – lire 18: –

Reali quatro a lire 10 l' uno – 40: –

Ottavi di real sei soldi 23 l' uno – lire 6:18 –

Soldoni dalmatini numero 3 – lire :3

Summa tutto – lire 3290:1

Si batte la contra scritta spesa fatta nel altar, e altro – lire 3349:10

Resta debitor il conuento di questa ragion – lire 59:9

Li 20 maggio fu da me ordinato in Venetia a mistro Antonio Peschiera (ordinato – precratano) il detto altar e farsemo douer come per scrittura apare ducati 270 fano lire 1674: – e piu fu fatta infrascritta spesa in moneta uenetiana per contadi al orese del Orso per renouar l imagine della Beata Vergine che era mal al ordine ducati 20 – lire 124: –
Per spese fatte nel inbarco a Venetia di detto – lire 26

Per tauoli, chiodi, e manifatura per far cassoni da mete il detto altar acio non si ruini quali sono rimasti in conuento – lire 56:7

Per ueri, ferri, piombo per far una ueriada per la

Per una ramada col teler di ferro fatto far a Venetia – lire 59:12

Moneta di Venetia – lire 1991:9

Li sopradetti lire 1991:9 speso in moneta uenetiana fano cechini da lire 17 l' uno come corono a Venetia n. 117, e lire 2:9 che ameterli a lire 21:10 come corono a Zara fano lire 2518:11

Spesa infrascritta fatto in moneta da prouintia douendosi poner l' altar nella capeleta sopradetta della Concession fu trouato esser basso il uolto, e fu ressolto dal medesimo padre guardian e difinitor alzarlo, e fu concluso far un uolto di zesso auendo promesso il padre fra Carlo da Rouigno far detto uolto, mi fa ordinato far uenir d Ancona del zesso come fui e ne fui uenir una cassa che costo – lire 42.

Per nolo del detto lire 15 e far le portar in conuento lire 5 – lire 20: –



Fu dato principio dal detto padre Carlo a far l'armadura per far detto uolto e poi fu mandato dal padre ministro al suo conuento, e morse e fu fatta infrascritta spesa chiodi, canali per li remenati numero 700 lire 8:8 detti otantini numero 10 soldi 8, due uerigoli :16, due concheti :30, numero 80 pieri cotti lire 8, un mazo di calcina lire 10 far portati li detti e la calcina :30 contadi a un soldato cle la aiutando numero 46 far gouernar ferri al detto padre :14 corda per sigurar l'arma 22, che tutta la sudetta robba moneta lire 35:4 qual zesso e remenati rimangono in conuento e fu tutto saluato dal padre fra Lorenzo da Sibenico guardian.

Lire 35:4

Lire 2615:15

PRILOG 2. Archivio di Stato di Venezia, *S. Giorgio maggiore (Venezia)*, n. 165, 9.

Adi 20 febbraio 1699 more veneto in Venetia

Uolendo il molto reverendo padre domino Cristoforo Nouati priore et amministratore del venerando monasterio di san Grisogono di Zara, con l'asseneso anco di tutti li padri d' esso venerando monasterio, far costruir un altare in honore del patriarca san Benedetto, ed altri santi dell' ordine, et hauendo per tall effetto dato le necessarie e sufficienti commissioni al reuerendo domino Zaccaria Gabrielli celleario del venerando monasterio di San Giorgio Maggiore di questa città, hà questo prescelto il disegno formato dal signor Baldisera Garzotti, col quale hà stabilito questo occorre e conuenuto nell'infrascritte condizioni.

Primo. Che detto signor Garzotti sia tenuto far detto altare in conformità del disegno tutto di pietra d' Istria della migliore qualità senza laconi ò regressi, qual tutto douerà esser battuto da ben.

Secondo. Li rimessi di macchie, come dimostra il disegno, doueranno esser d' africano, bianco e negro, parangon, e rosso di Verona brocadello e le tre macchie del parapetto saranno di rosso di francia, il tutto di pezzi intieri, e della miglior qualità nel loro ordine respetiuamente.

Terzo. La pradella sarà fatta di quadretti bianchi e rossi di verona (ben conessi e forti – prekriženo).

Quarto. Che li fianchi dell' altare che non si uedono nel disegno saranno rimessi d' africano, e rosso di Verona.

Quinto. Le colonne doueranno esser di rosso di Verona brocadello del più uiuo, e bello tutte d' un pezzo intiere, e senza tara ò difetto.

Sesto. Sopra la mensa inuece del regolon di mezzo si ponera un scalinetto di rosso di verona per comodo delli candelieri.

Settimo. Che tutto il resto dell' altare sia perfezionato come dimostra il disegno e per questo riguarda l' altezza, e larghezza d' esso altare douerà esser fatto in conformità delle misure uenute da Zara cioè alto piedi 12 ½, largo piedi 9 ½.



Ottavo. Douerà detto altare esser ridotto alla sua intiera perfetione nel termine di mesi sei e finito che sij douerà a spese d' esso signor Garzotti esser incassato con tutta diligenza, e condotto alla barca che douerà condurlo a Zara.

Nono. Che non ad impendo esso signor Garzotti tutte e cadaune delle suddette conditioni, il presente contratto si annulla, come se fatto non fosse, e sij il tutto a danno et interesse d' esso signor Garzotti.

Decimo. Che per l' assistenza di poner in opera detto altare per questo riguarda l' obbligo di tagliapietra s' obliga esso signor Garzotti prestarla ogni uolta che succede il caso d' esser in quel tempo a Zara per altro laurier, e non altrimenti.

All' incontro il predetto per nome d' esso monasterio di Zara promette, e s' obliga di consegnare al detto signor Garzotti le due colonne di uerde antico di raggione del detto monasterio di San Grisogono che s' atrouano in San Giorgio Maggiore quali doueranno esser il prezzo intiero d' esso altare ridotto alla sua perfetione incassato, e consegnato alla barca come sopra espresso.

La presente sarà sottoscritto d' ambi le parti obligando esso signor Garzotti se stesso e beni suoi presenti e futuri sott' obbligatione in forma etc.

(drugom rukom) Io domino Zaccaria Gabrielli cellerario di San Giorgio affermo e prometto quanto di sopra.

(drugom rukom) Io Baldisera Garzotti affermo e prometto quanto di sopra.

PRIOLOG 3A. Arhiv samostana sv. Frane u Zadru, Knjiga računa, bez korica, bez oznake stranica

Primo giugno 1732 Zara

[...]

Per una cassa di albeo per la predella dell' altare nouo lire 6: per due casse per li capitelli delle colonne lire 6: per cinque store, e corda per inuolgere le colonne lire 4:8 per la corniciatura della palla di san Francesco indorata lire 26:4

[...]

Per contatti à mistro Gerolimo Girardi di Venetia per l' altare di marmo nuouo per mano del padre fra Giuseppe di Venetia detto Pitotti ducati effettui di argento numero trecento a lire 7:10 per ducato come per riceuta del detto mistro Gerolimo del giorno primo marzo 1732 alla quale ducati sono zecchini numero cento, e due, e lire sei bona valuta a lire 22 per zecchino, quali ridotti à valuta corrente di provincia di lire 52 per zecchino formano – lire 5318:4

[...]

1736. primo gennaio Zara

[...]

Siegue la spesa dell'Altari nuouo di Marmo à bona Valuta



Per contatti al proto Pietro Costa per ponere in opera l'altare fatto in Venezia, et è quello de Santi zecchini otto a lire 22 di bona valuta ual. – L 176: –

Contatti al suddetto proto per l'altare nuovo di san Francesco e metterlo in opera zecchini cento, e uenti quattro à ragione suddetta sono – L 2728: –

Contatti per fattura di arpesi, una ferrata à S. Bonauentura, sabion, terra rossa, e manuali – L 35: –

Contatti al pittore per supplimento della palla noua de Santi zecchini tre à ragione suddetta – L 66: –

Suma in bona valuta – L 3005: –

[...]

1738. primo ottobre Zara

[...]

Per contatti al proto Pietro Costa per mettere in opera l'altare fatto in Venetia zecchini otto a lire 22 di bona valuta sono di prouincia à lire 48 il zecchino – L 384: –

Contatti al suddetto per l'altare di San Francesco fatto in Zara, è per mettere in opera lo stesso zecchini d' oro numero cento, e uenti quattro à ragione suddetto – L 5952: –

Contatti per fattura d' arpesi per detti altari, et per una ferrata à S. Bonauentura per sabion, terra rossa, e manuali lire 35 di bona sono di prouincia à ragione suddetta – L 76:8 –

Contatti per supplimento della pala noua de Santi dell' ordine lire 66 di bona valuta à ragione suddetta – L 144: –

Contatti à Venezia per li sei angeoli per l'altari lire 662: di bona valuta sono zecchini 30 e lire 2 a lire 22 di bona di prouincia à ragione di sopra – L 1444:8

Contatti per restauro della pala del' altar nuovo opresa dell' umido del muro zecchini quattro à ragione suddetto – L 192: –

Contatti per tole ueneziane numero 54 lire 44 bona valuta di prouincia – L 96: –

Spesi in muratori, manuali, tagliapietre, vetrieri e ferramenta per la fenestroni di chiesa, sabione, portadura del suddetto, portadura di traui per armatura, accomodare la statua della Concessione, et altre minute lire 242:4 bona valuta sono di prouincia à ragione suddetto – L 528:9

[...]

PRIOLOG 3B. Arhiv samostana sv. Frane u Zadru, Knjiga računa, *Numero II, Liuelli e pag. ...* (nečitko), bez oznake stranica

[...]

Per fattura di otto collone di dalmatina – L 432

Per lustrar le collone e segar macchie di dalmatina – L 383:16

Per uno che lisiò i scalini di dalmatina – L 22

Per il mistro che fece i capitelli filippi tredici di bona valuta – L 143

Per il giornate che lauorò il condannato à trè la giornata – L 414



Per spese cibarie al condannato – L 71:1

Adi 7 maggio 1740 Zara

Io fra Giouanni Battista d' Umago vicario fui presente al suddetto contamento

Io fra Angelo Maria di Zara guardiano affermo

[...]

1743.

Altra spesa per l'altar della Concezione

Contatti per fattura dei sei tocchi di scalini di dalmatina – L 50

Per portadura di detti scalini dalla riua al conuento di dalmatina – L 7:

Contatti al protto per giornate 26 à lire 9 la giornata colla quali terminò il lauoro di detto altare di dalmatina – L 234

[...]

Nota del denaro, che s' attroua in deposito nel banco della sacrestia del conuento di San Francesco di Zara à beneficio della chiesa del medesimo conuento primo denaro raccolto da benefattori, et auanzato dalla fabrica delli due altari nuoui di San Francesco, e di tutti i Santi dell' Ordine.

Spesi del retroscritto denaro.

Per tole veneziane numero 12 bona valuta – L 12

Contatti al protto per conto delle pietre bianche tocchi numero 6 – L 132

Spediti al padre reverendo guardiano di Traù padre Bonauentura di Traù per conto pure di dette pietre alli zecchini numero 6 d' oro sono – numero 6 – L 132

Spediti al suddetto per saldo di dette pietre zecchini numero 2 – L 44

Contatti al signor Giovanni Battista pittor per fattura delli due antependij fatti all' altar del Christo, e san Giovanni zecchini – numero 4 – L 88

Contatti per trasporto di dette pietre dà Traù à Zara di bona valuta – L 66

Per portatura di dette dalla riua al conuento di moneta dalmatina – L 34

Per portare altre pietre uenute dà Traù al conuento di dalmatina – L 8:8

Per quattro collonne di mandolato dà Veglia di bona valuta – L 112

Per sbarco di dette, e portadura al conuento di dalmatina – L 10

Per altri quattro tocchi di mandolato per far macchie – L 4

Per rosso di Verona per il teler di bona valuta – L 66

Per portadura di dette pietre (?) dalla riua al conuento di dalmatina – L 2:10

Per macchie di rosso di Francia di bona valuta – L 38

Per altre macchie diuerse di dalmatina – L 144:16

Per una pietra bianca per il teler del quadro comprato dal protto, e per altra pietra giala per far la medaglia nel parapetto di dalmatina – L 30

Per pegola spagna una cassa intiera et altre terra dà lustrar marmi di bona valuta – L 54

Per una sega dà segar pietre di bona valuta – L 12

Per azaio dà far scarpelli di dalmatina – L 8:10

Per fattura di detti, e per accomodar magi, e ferri dà lauorar di dalmatina – L 16:4

Per trè cugni di ferro dà scauar pietre di moneta di Dalmazia – L 12



Per diuersi sacchi di cartone, carton, per sagome, giesso, piombo, solfere, sangue di drago per far stecchi di dalmatina – L 2:10

Per macchie di brocatello di Sicilia per tutto l'altare di dalmatina – L 726

Per giornate al protto, a noue lire la giornata – L 1377:4

[...]

PRIOLOG 3C. Arhiv samostana sv. Frane u Zadru, Spisi, VII, 78

Nota distinta delle spese fatte dal padre Francesco Bonauentura Boccabianca dà Zara ex prouinciale per li quattro altari fatti in chiesa; cioe della Santissimo Concezion di Maria Vergine, di San Francesco, di tutti i Santi dell' ordine, e di San Pietro dal Cantara.

Altar dell' Immacolata Conzezione.

Contati per pietre bianche grezze scauate à Traù dà mistro Vincenzo Raguseo zacchini d' oro numero 14, fanno di bona valuta – L 308, le quali ridotte in moneta di Dalmazia a ragion di lire 54 il zecchino, fanno di Dalmazia – L 756

Per trasporto di dette pietre dà Traù à Zara bona valuta – L 88 – L 216

Per portadura di dette della riuà al conuento – L 44 –

Per quattro colonne di mandolato grezze bona valuta – L 112 – L 299:18

Per condurle della riuà al conuento – L 10 –

Per condurre dalla riuà al conuento quattro tocchi di mandolato per far macchie – L 4:10

Per trasporto delle medesime dà Veglia à Zara – L 40

Per una pietra dà Traù bianca per l' erta del teler comprata dal protto, e per un tocco di marmo giallo comprato dal protto per la medaglia del parapetto – L 30

Per rosso di Verona per il teler del quadro zecchini numero 3 sono di bona valuta (di Dalmazia à lire 3:10 – prekriženo) – L 66 – 160:10

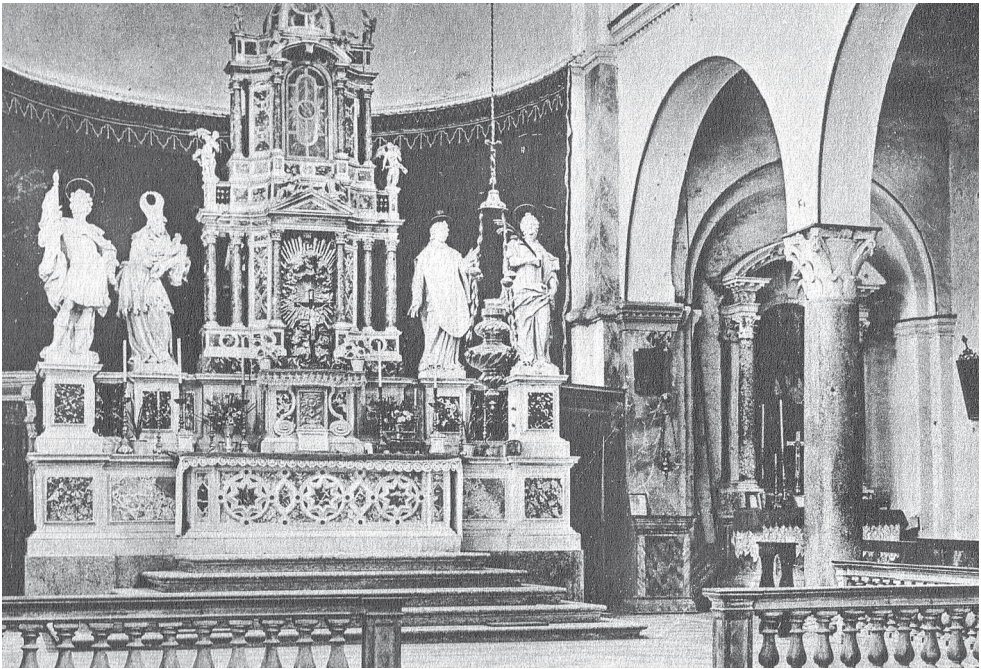
Per portadura di dette pietre dalla riuà al conuento – L 2:10

Per rosso di Francia di bona valuta – L 38

Per una cassa di pegola spagna, piera pomega, e terra dà lustrar marmi di bona valuta – L 54



SLIKA 1. Zadar, crkva sv. Krševana, Pietro Coste, oltar sv. Krševana i Zoila u južnoj apsidi (1743. – 1744. godina), snimak crkvene unutrašnjosti prije 1910. godine



Izvor: Ćiril Metod IVEKOVIĆ, *O građevinskim i umjetničkim spomenicima Dalmacije – Zadar*, Beograd, 1928., tabla 151(42), detalj



SLIKA 2. Nin, župna crkva sv. Anselma, Pietro Coste, glavni oltar



SLIKA 3. Zadar, crkva sv. Frane, Pietro Coste, oltar sv. Frane Asiškog





SLIKA 4. Zadar, crkva sv. Frane, Pietro Coste, oltar Bezgrješnog Začecja Blažene Djevice Marije



Izvor: Fototeka Konzervatorskog odjela u Zadru, Inv. br. 17441/br. neg. 5598b, snimljeno: siječanj 1973.

SLIKA 5. Zadar, crkva sv. Frane, Pietro Coste, oltar Svih svetih franjevačkog reda



Izvor: Fototeka Konzervatorskog odjela u Zadru, Inv. br. 16976/br. neg. 5440a, snimljeno: siječanj 1973.



SLIKA 6. Zadar, crkva sv. Frane, Girolamo Girardi, oltar sv. Petra Alkantranskog





Bojan GOJA

NEW AND ADDITIONAL RESEARCH ON THE BUILDERS OF MARBLE
ALTARS IN ZADAR: ANTONIO PESCHIERA, BALDASSARE GARZOTTI,
PIETRO COSTE AND GIROLAMO GIRARDI

SUMMARY

In the first part of the paper, on the basis of written sources from the monastery of St. Francis, it is concluded that in 1663, Venetian altar builder Antonio Peschiera erected the altar in the chapel of the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary at the church of St. Francis in Zadar. It has been presumed that the new altar had been built in order for the silver relief of the Blessed Virgin – work from the second half of the 16th century, originating from Venetian goldsmith's workshop – to be exhibited thereon. The second part of the paper offers an analysis of the contract on the erection of the altar of St. Benedict at the church of St. Chrysogonus of 1700, which is in safekeeping at the State Archives in Venice (Archivio di Stato di Venezia). The contract states that according to the wish of Cristofor Novati, prior of the monastery of St. Chrysogonus, with the approval from all the monks, it was decided to erect an altar in honour of St. Benedict and other saints of the Benedictine order. To this end, Zaccaria Gabrielli, steward of the monastery San Giorgio Maggiore in Venice, was authorized to choose the design for the altar and to conclude the contract with Baldassare Garzotti. The document confirms earlier conclusions and provides new knowledge on this altar, the stone and marble types used, and the author Baldassare Garzotti himself. Though the said altars have not been preserved, the analyzed archive documents present a valuable tribute to the expertness regarding the builders of marble altars from the circle of Baldassare Longhena in Dalmatia. The third part of the paper offers an analysis of the newly discovered archive data, which have confirmed earlier attributions for three side altars erected 1732–1743 at the church of St. Francis in Zadar to Pietro Coste. It has furthermore been confirmed that the side altar of St. Peter Alcantara at the same church was in 1732 designed by Venetian altar builder Girolamo Girardi. Girardi made in Venice all the altar parts, which were subsequently put together at the church of St. Francis by Pietro Coste.

Keywords: Zadar, altar, Antonio Peschiera, Baldassare Garzotti, Pietro Coste, Girolamo Girardi.